

PEDS – Mat foreldra á þroska barna

(Parents' Evaluation of Developmental Status)

Áhyggjur foreldra af málþroska, heyrn, fínhreyfingum, hegðun (m.a. athygli) og almennri þroskaframvindu eru þættir sem spá fyrir um rauveruleg vandamál barna. *PEDS Mat foreldra á þroska barna (Parents' Evaluation of Developmental Status)* er spurningalisti sem fær foreldra til að lýsa yfir áhyggjum sínum eða áhyggjuleysi varðandi þroska, heilsu eða hegðun barna sinna. Við fyrirlögn PEDS svara foreldrar tíu spurningum um þroska og hegðun barna sinna og tekur um fimm mínútur að svara listanum. Á grundvelli svara foreldranna tekur það fagmann aðeins að jafnaði um tvær mínútur að færa stigin inn á stigablaðið, nota túlkunarblaðið til að lesa úr niðurstöðum og ákvarða næstu skref.

Hægt er að nota PEDS við reglubundið eftirlit frá fæðingu og þar til barnið verður 8 ára. Hins vegar er talið æskilegra að hefja notkun þess við 4-6 mánaða aldur. Hér er lagt til að það verði alltaf notað við skoðun 12 mánaða, 18 mánaða, 2½ árs og 4 ára barna, en ekkert hindrar þó notkun þess á öðrum aldri barnsins, ef ástæða þykir til.

Markmið höfundar var að hanna mælitæki sem er auðvelt í notkun, tekur stuttan tíma og spáir fyrir um vanda barna. Notkun þess stuðlar að samvinnu fagfólks og foreldra til að styðja barnið eftir þörfum þess.

PEDS samanstendur af þremur blöðum:

- PEDS Matsblað foreldra
- Stigablað
- Túlkunarblað

Áhyggjuefni metin á PEDS

Almennt/vitsmunir
Tjáning og hljóðmyndun
Málskilningur
Fínhreyfingar
Grófhreyfingar
Hegðun
Félags – tilfinningalegt
Sjálfsbjörg
Skólafærni/forskólafærni
Annað

Leiðbeiningar um stigagjöf á íslensku ásamt skýrum leiðbeiningum um túlkun niðurstaðna fylgja PEDS spurningalistanum. Einnig fylgir leiðbeiningahandbók á ensku sem tilgreinir allar rannsóknir sem prófið byggir á, auk margra annarra mikilvægra upplýsinga.

PEDS er til á nokkrum tungumálum, m.a. ensku, spænsku, tælensku, indónesísku, frönsku, swahili, kínversku, rússnesku og víetnömsku.

Næmi og sértæki

Næmi (e. sensitivity) og sértæki (e. specificity) mæla hversu líklegt ákveðið skimpróf er til að finna raunveruleg frávík. Næmi mælir hlutfall þeirra sem sannanlega eru með frávík en sértæki þá sem sannanlega eru frískir. Öll próf, eins og PEDS, hafa því í för með sér ákveðna óvissu og túlkun þeirra er því ekki alltaf auðveld.

Næmi og sértæki PEDS er breytilegt eftir aldri, en almennt lækkar sértæki með hækkandi aldri. Við 2½ árs aldur er næmi 79% en sértækni 79%. Í 4;6 til 7 ára aldurshópnum, samkvæmt skilgreiningu PEDS á aldursþrepum, er næmi 74% en sértæki 70%.

PEDS var innleitt í ung- og smábarnavernd á Íslandi 2009. PEDS hefur verið staðlað fyrir aðstæður erlendis en notkun listans í rannsóknarskyni hér á landi fyrir 5 ára börn reyndist vel. Eftir almenna innleiðingu á notkun PEDS hefur listinn reynst auðveldur í notkun, bæði fyrir foreldra og starfsfólk heilsugæslunnar. Auk þess gefa niðurstöður til kynna að gott samræmi sé á milli niðurstöðu PEDS og niðurstöðu í Brigance. Innleiðing PEDS, úrvinnsla gagna um notkun hans og eftirfylgd hefur verið samvinnuverkefni Heilsugæslu höfuðborgarsvæðisins, Menntamálastofnunar (fyrrum Námsmatsstofnunar) og Embættis landlæknis.

Framkvæmd og stigagjöf

Hægt er að leggja PEDS *Matsblað foreldra* fyrir foreldra á meðan þeir bíða á heilsugæslustöð eftir þjónustu. Annar möguleiki er að senda spurningalistann heim til þeirra með þeirri ósk að foreldrar komi með hann útfylltan í boðuðum tíma.

Áður en foreldrar fá spurningalistann í hendurnar skal greina þeim frá því að athugun á hegðun og þroska sé mikilvægur þáttur í veittri þjónustu á heilsugæslustöðvum. Spyrja þarf foreldra hvort þeir vilji fylla blaðið út sjálfir eða hvort að þeir vilji að einhver fari með þeim í gegnum spurningarnar.

Mikilvægt er að foreldrar fylli út eða séu búnir að fylla PEDS út í upphafi skoðunar og að niðurstöður séu skráðar í Sögu með öllum athugasemdum frá foreldrum.

Við úrvinnslu á matsblaðinu skal skrá áhyggjur sem hafa verið til staðar þótt dregið hafi verið úr þeim. Skoðið útkomu PEDS og spyrjið nánar út í áhyggjur, ef til staðar. Kannið nánar ef foreldrar hafa ekki merkt við neinar áhyggjur.

Fylgið leiðbeiningum á *PEDS túlkunarblaði* og notið klínískt mat við túlkun niðurstaðna (*sjá PEDS leiðbeiningar um framkvæmd og stigagjöf sem fylgir tösku með skimunartækjum*). Hafið í huga fyrri áhyggjur og leitið eftir upplýsingum frá leikskóla ef ástæða er til. Ræðið niðurstöður við foreldra.

Túlkun niðurstaðna

- **Leið A: Merkt við tvö eða fleiri áhyggjuefni í hringlaga reit**

Ef merkt hefur verið við tvö eða fleiri áhyggjuefni í hringlaga reit skal vísa barninu í nánari greiningu m.t.t. vanda barnsins. Notið faglega dómgreind til að meta hvaða athuganir þurfi að gera.

- **Leið B: Merkt við eitt áhyggjuefni í hringlaga reit**

Ef eina áhyggjuefnið sem merkt var við í hringlaga reit snertir heilsufar eða skynfæri og þroskamatið veður engar áhyggjur af almennum þroska, veitið ráðgjöf og fylgist vel með barninu. Metið klínískt hvort vísa eigi barni til sjúkraþjálfara, barnalæknis eða annarra sérfræðinga.

Ef áhyggjur eru af almennum þroska/vitsmunum eða málþáttum eru studdar af þroskamati og rauðum flöggum vegna einhverfurófs skal vísa í frumgreiningu.

- **Leið C: Merkt við áhyggjuefni í kassalaga reit**

Ef eingöngu eru áhyggjur af grófhreyfingum skal vísa í sjúkraþjálfun og/eða til barnalæknis, veita ráðgjöf, eftirfylgd.

Ef aðrar áhyggjur þarf að skoða klínískt mat, rauð flögg og útkomu úr þroskamati. Vísa í frumgreiningu ef þroskamati og áhyggjur gefa tilefni til. Veitið ráðgjöf og eftirfylgd eftir þörfum.

- **Leið D: Ónógar upplýsingar frá foreldrum**

Ef fást ekki afgerandi svör við spurningum PEDS skal nota erlendar útgáfur af matslistanum og/eða túlk sé erlent tungumál hindrun. Ef ekki, þarf að leggja meiri áherslu á nákvæmt þroskamati.

- **Leið E: Ekki merkt við nein áhyggjuefni**

Ef ekkert veður áhyggjur hjá foreldrum né heilbrigðisstarfsmanni, þá er ekki ástæða til annarra aðgerða en mælt er með í hefðbundinni ung- og smábarnavernd. Ef heilbrigðisstarfsmaður hefur hins vegar áhyggjur og/eða aðrar upplýsingar gefa tilefni til þá þarf að ræða það við foreldra og skoða nánar í tengslum við þroskamatið.

Heimildir

- Geir Gunnlaugsson og Evald Sæmundsen (2005). Að finna frávik í þroska og hegðun fimm ára barna. Í *Ungir Íslendingar í ljósi vísindanna* (bls. 237-245). Reykjavík: Umboðsmaður barna og Háskóli Íslands.
- Glascoe F.P. (2009). PEDS, Mat foreldra á þroska barna. Reykjavík: Námsmatsstofnun og Landlæknisembættið.
- Glascoe, F.P. (2006). *Collaborating With Parents: Using Parents' Evaluations of Developmental Status to Detect and Address Developmental and Behavioral Problems* (2. útg.). Reykjavík: Námsmatsstofnun og Landlæknisembættið.
- Glascoe, F.P. (2001). Are Overreferrals on Developmental Screening Tests Really a Problem? *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 155, 54-59.
- Glascoe, F.P. (2000). Early Detection of Developmental and Behavioral Problems. *Pediatrics in Review*, 21, 272-280.
- Glascoe, F.P. (2000). Evidence-based approach to developmental and behavioural surveillance using parents' concerns. *Child: Care, Health and Development*, 26(2), 137-49.
- Glascoe, F.P. (1999). Using parents' concerns to detect and address developmental and behavioral problems. *Journal of the Society of Pediatric Nurses*, 4(1), 24-35.
- Glascoe, F.P. (1999). The value of parents' concerns to detect and address developmental and behavioural problems. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 35(1), 1-8.
- Glascoe F.P., Oberklaid F., Dworkin P.H. og Trimm F. (1998). Brief Approaches to Educating Patients and Parents in Primary Care. *Pediatrics*, 101(6), p. e10.
- Haslam, R. (1996) The Nervous System. Í Behrman, Kliegman, Arvin (ritstj.), *Nelson Textbook of Pediatrics* (bls 1667-1673). Philadelphia: W. B. Saunders Company.
- Jónsdóttir JE, Gunnlaugsson G. (2013). Preventive child health services in Iceland. Í *Identifying and Addressing Developmental-Behavioral Problems: A Practical Guide for Medical and Non-Medical Professionals, Trainees, Researchers and Advocates* (p. 397-399). Glascoe FP, Marks KP, Poon JK, and Macias MM (Ritstj.). PEDStest.com, LLC, Nolensville, Tennessee. URL: <http://www.pedstest.com/TheBook.aspx>
- Marcias M. og Glascoe F.P (2003). Implementing the AAP's new policy on developmental and behavioral screening. *Contemporary Pediatrics*, 4, 85.
- PEDS - Parents' Evaluation of Developmental Status (vefsetur) www.pedstest.com

Síðast uppfært 2017